

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

57.

IBRÁNY III.

A tízemberes beszélgetés napjának esti szürkületében világosodik meg előttem, hogy egy ekkora falut, ha mégúgy előtanulmányoztam is könyvtárnyi irodalmát, együltőhelyben nem lehet bekanalazni.

Különbén embereim közül hárman beszéltek egy-egy témába merülködve, hatan inkább csak kedvüket lelték a beszédfolyamban, ahogy gyerekkorban a százszor hallott meséknek tud örülni, a sorsok fordulásáért izgulni a hallgató.

Egy ember ül csak szótlán, nem bólint, nem igenel, nem veteti magát észre.

Amikor az esti sötét bekönyököl a könyvtárba, az parancs a hazamenésre. A százbajú tsz-elnököt még a sok dolog várja, mást a vetett ágy. A tanácselnökért jönnek, a nyugdíjas titkárt a kisonoka lesi.

— Holnap?

— Esetleg késő délután még egy kicsit, ha maradt kérdezni valója! — szabódik egyik.

A nyugdíjas gimnáziumigazgató, Hegedűs Dezső is vonakodik.

— Zehernyés vagyok, nehezen kelek, mozgok. De eljövök, ha hasznomat véli!

Ebben maradtunk. Székelyem a könyvtár, reggeltől estig fogadom a kedves hagyományörzőket, kinek, mikor adódik még rám valami kicsi időcskéje!

Mindenki elkezel, csak a néma ember marad velem.

— Én vagyok a szállásadója, ha elfogad ebben a minőségemben!

— Nagy örömmel. De ezért egy napját elüldögélte velünk?

— Nem csak ezért. Érdekelt a faluhistória, meg azután megbízatásom is akadt. Hegedűs Dezső öreg barátom arra kért, ha a szekta ügye fölmerül, hát lennék én az, akinek jussa van róla szólnom. Szektás család ivadéka volnék. De ennek van egy föltétele. A nevemet le nem írja!

Nem szégyellem a sorsomat, mert azt nem én szabtam ki. Újságírók faggattak néha, de valahogy nem jött meg rá az ápitusom, hogy kibeszéljem emlékeimet. Amikor Dezső koma, vagy két héttel ezelőtt szóvá tette a maga érkezését, éppen itthon időztem a szülői háznál. Utánajártunk, hogy kicsoda is maga. Én is a fényes szelekkel indultam, hasonló utakon botorkáltam. Nyugdíjas korú tanár vagyok immár, s egy kutatóállomáson a szakmám szerinti magne-mesítésekkel foglalkozom, amíg ki nem esik kezemből a kémcső, a növényboncoló szike.

Húszbeli vagyok, negyedik gyerek a nyolctagú családban. Apám egyholdas örökségén ennyien nem tudtunk megélni. Ahogy cseperedtünk, mentünk munkába.

Kora tavaszokon csumát vertünk a gazdák búzaföldjein, aszatoltunk, nyaranként libát, disznót, tehenet őriztünk. A magamfajta megélésre szánt gyerek ott forgatta magát, ahol tudta. Hat-nyolc éves koromban elállítottak kiscselédnek, már az is nagy könnyebbség volt a csa-

ládnak, hogy nem pusztítottam otthon a kenyeret. Lábbelit, elhasznált drancokat is ránk aggattak a jobbérzésű kenyéradók.

A gyerek azt alig vette észre, hogy jaj, de nagyon szegények vagyunk, mert abba születünk. Ibrányban százával éltek hasonló sorsú családok, benne természetesen a hasonló sorsú gyerekek. Ahogy az országban. Egy szegénységben éltünk, s ha a másokra néztünk, mint tükörben, magunkat láttuk. A szülék kölkeiket egy csapatban esetleg karácsony napján láthaták. Hiába volt apám dologra való, nem kellett a munkája. A gyerekeket hamarabb befogadták az uradalmak, a közép- és kisbirtokosok, mert azoknak negyedannyi bért fizettek, mint a fölnttnek. Télvizek idején apámék a falu csatornázásának inségmunkájára mehetek. Heti két napot dolgozhattak, kaptak érte két kenyeret. Azt a pokolbéli nyomort lefesteni nincs elég tehetségem. Születésem évében közel ötezer lakosa volt a falunak, hétezer holdon kellett volna megélniök. Nyolc birtokos kezén volt a termőterület nagyobb része, s a kis- és törpetulajdonosok mellett közel kilencszáz nincstelen proli élt, akik közül saját házat csak 180 ember mondhatott magáénak.

A földnek kellett volna eltartania a falu lakosságát. Gyár az egész megyében is, 12 működött. Négyszáz munkást alkalmaztak. Maradt a kivándorlás. De ahhoz is anyagi tehetségre lett volna szükség. Id. Váczy Mihály tizholdas gazda mivoltában járta az új világot. Elhajózta az örökséget az utolsó morzsáig.

Telenként apámék, sok hasonszőrűvel összeültek a kemencepadkára beszélgetni. Mit tehetnek? Betörjenek a gazdagokhoz, álljanak ki az országutakra, raboljanak? Fölakasztják őket, s a család nem csak kenyér nélkül bömböl, de árván marad, mint a pusztai kútágas. Gyújtsák magukra a házat, s azzal vége minden kínlődásnak? Kihez forduljanak? Istenhez? De hát láthatja az is, ha van, s ott, ahol vélik, hogy ilyen életre embert nem szabad teremteni. De Istennel pörbe menni? Alázat és ima. De hát éhesek vagyunk!

A fölntt elcsitítja magát az éjszaka csöndjében. Fölsír a gyerek. Éhes vagyok! Egy falat ganca sincs a háznál. Jól szidd teli magad vízzel! De ez a katakolás fölveri a kisebb gyerekeket. Rinak éhükben. Vízet nekik.

Az imához áhítat kell. Inkább káromkodni tudnék nyomoromban. Kihez föllebbezhetünk? Ki hallgat meg minket, ki ad munkát, munkánk után megélést? Mehetünk az Úristenhez panaszra. Áhítat? Ahhoz nyugalom kell, a nyugalomhoz gyomorbeli békesség, a békességhez enni való, az enni való megszerzéséhez munkaalkalom. Munkaalkalom nincs. Válság gyötri a világot. De ezzel a tudattal nem lakunk jól. Herceg Odescalchi uradalma a bank kezében, a jármos ökrök szarván, a szekereken a bank leltári száma és tulajdon bélyegzője. Csak hónapos béresek alkalmaz, elkerül minden készpénzzel fizetendő munkát. Nem tart napszámokat, nem szelektorozza a magtári búzát, nem surjázta télvizek idején, nem javíttatja az útjait. Bekebelezték!

A nagy nincstelenség összerelte az egy bajban vergődőket. A Bibliában jártas öreg Bercez azt találta előidézni a könyvből, ahol írva vagyon, ember, segíts magadon, az Isten is úgy segít!

Az újdonság erejével hatott, bár hithű reformátusok, templomjáró istenfélő népek voltak a szülék és szegény társaik, éppen elég prédikációt, bibliamagyarázatot hallgattak életük során, de ezt a mondatot a könyv virágos mezijéből kiemelve, még addig nem tették vizsgálódásaik tárgyává: „Ember, segíts magadon!”

De hogyan?

Nincs az is tán beleírva? Benne volt, s így szólt Jézus parancsolata: Ne keresse ki-ki a maga hasznát, hanem keresse a másét! Azaz legyetek egymás segítségére, akkor vizitek valamire! Hogy kell ezt értelmezni a magunk helyzetére? A tevésvágy, a vélt kijárat megelégségének hite azonnal munkára buzdította az egy kupacban összebúvókat. Megigázították egymás háza tetejét, mert akinek igája nem volt a nád fuvarozására, volt egyebe. Egész utcák során reparáltak, csak úgy, a maguk kedvtelésére, mások üdvére. Hogy jó legyen, ami addig rossz volt.

Az evés lehetőségétől is messzi voltak, hát még a jóllakottságtól. Nem hozott ez a konyhára csak annyit, hogy egy hit tüzénél melegek.

Továbbra is számos kukoricaföldek után jártak, tizenkettedén való aratáshoz utaztak el más megyék területeire, de Berecz bibliája révén nemcsak a falu neve, a szülők, a szülőföld kötötte már őket az otthoni tájhoz, hanem a magukon segíteni akaró nagy szándék. Összejöveleik, föltűnő elmaradásaik a vasárnapi istentiszteletekről, egyforma egyszerű ruházatuk — általában sötét színeik miatt varjaknak csúfolták őket a népek — a hatóságok figyelmét is magukra terelték.

Elmaradtak a kocsmákból is, és a bibliából tanulva letették a pipát, le a részegítő italok minden fajtáját. Mert a régi emberek sem éltek ezekkel az ártalmas élvezetekkel! S hogy még a rávaló csábítást is elkerüljék, kertjeikből a szőlőt, gyümölcsfákat kiszedték, termésük élvezését eltiltották maguk között.

A református egyházból való kilépési szándékukat hivatalosan bejelentették a fórumoknak. A hatóság ezt olyan mérvű rebellis tartásnak vélelmezte, hogy 1928 márciusában a szekta 12 tanácsbelijét letartóztatta és az ország hat elmeegógyintézetébe — Angyalföld, Balassagyarmat, Eger, Gyöngyös, Nagykálló, Sátoraljaújhely — szállította, hogy mindannyiójukat zár alatt tartandó tébolyultnak minősítse.

Az Est 1928-as számában már helyszíni riportban tudósítja az ország közvéleményét az ibrányi eseményekről, amelynek nyomán a Pesti Napló is fölvetta a témát az államhatalom önkénye ellen. A megsértett ibrányiak kiküldték ezeket a lapokat a kivándorolt honfitársaknak, aminek a nyomán a Kanadai Magyar Munkás „Merénylet a lelkiismeret és vallásszabadság ellen” címen dörgedelmesen figyelmezteti a magyar kormányt, hogy hagyja abba a felekezeten kívüliek és a bibliaolvasók üldözését, ne vegye el a hitüket, ha kenyeret, kenyérkereseti lehetőséget nem ad helyette! „Ha a zaklatást nem hagyják abba, nagyobb botrányra tarthat számot a magyar kormány, mint a numerus clausus hírhedt törvénye, a faji és nemzetiségi megkülönböztető törvény bevezetése idején zajlott.

A tébolydába szállítottakat részben az orvosi jelentések alapján, amelyek egyértelműen normális eszű embereknek minősítették a befogottakat, másrészt a sajtóvisszhang hatására szabadon engedték. A szekta zaklatása is alábbhagyott, de a református egyházból való kilépésüket közjegyzői közbelépéshez kötötték, s ez a tény 600 pengőjébe került a hivatalosan el nem ismert gyülekezetnek.

Az ilyen fájdalmas események tanulságait a szekta is levonta, s a vezetők szabadulása után beadványt szerkesztett a VKM-hez, hogy a gyülekezetet Szeretet vallás néven ismerje el törvényesen, és engedélyezze létét. A beadványra választ írásban sohasem kaptak, de elment Berecz János személyesen immár a belügyminiszterhez, hogy miért is nem engedélyezik törvényesen a gyülekezet létét, s miért üldözik. Ott annyira fölvilágosították, hogy addig nincs engedély, amíg alapszabályuk nincs.

A 25 pontba foglalt Alapszabály 17 fontosabb törvénye:

1. Nincsenek szertartásaink.
2. Nincs szükségünk diplomára.
3. A vezetők munkájukat ingyen végzik, semmi címen fizetést nem kapnak.
4. Ünnepeket nem ismerünk. Az ünneplés „kétszeres” kiadást jelent. Nem termelünk, másodsor pedig a táplálkozás is általában drágább a hétköznapiénál, ha azt is ünneppel jellemző anyagból és módon készítjük el.
5. Gyümölcsöt nem eszünk, zöldséget a főzésnél nem használunk. A zöldség is helyet foglal el a kertben, termesztése munkaigényes, s maga a zöldség nem kelti a jóllakottság érzését.
6. Orvost nem veszünk igénybe betegség esetén.
7. A halottainkat egyszerű festetlen koporsóban, minden díszes velejárót mellőzve temetjük el.
8. Dohányzás és mindenféle részegítő ital fogyasztása tilos.

9. Vezetők és hívek, de a hívek egymás között is egyenrangúak.

10. A gyülekezet ügyeinek intézésére előljárót választunk, s a választásban minden tag-nak egyenlő joga van.

11. Férfiak és nők egyenrangúak a házastárs megválasztásában. Házastársát mindenki az ő szabad akarata és szíve szerint választja meg.

12. Ünnepet ugyan nem ismerünk, de a törvény által előírt napokon azonban a munkától óvakodunk.

13. A tagoknak csak törvényes házasságban szabad együttélniük, csak polgári házasságot köthetnek.

14. A törvény által előírt „orvoslási” kötelezettségnek eleget teszünk.

15. Esküdni nem szabad, de „való dologra” fogadalmat tehetünk.

16. A gyülekezet tagjai fegyvert foghatnak, katonai szolgálatot teljesíthetnek, de fegyverrel embert ölni nem szabad.

17. Törvényellenes dologba beavatkozni tilos.

Az alapszabály további pontjai arról törvénykeznek, hogy elhullott állatot, vagy állati vért enni nem szabad, mivel azok az egészségre ártalmasak. S arról egy bekezdés, hogy feszület, szentkép előtt meghajolni, kalapot levenni tilos! Egy pont arról intézkedik, hogy a közö-ség által választott vezető köteles a szekta tagjai élete fölött vigyázni, hogy a törvényeket meg-tartsák.

Az 1928-as beadvány az államhatalom és az egyházak vezetőinek tetszését nem nyerhette el. Nem is kaptak rája sem tiltó, sem igenlő választ soha. Ehelyett a község vezetői kifiguráz-ták, megalázták őket.

A szektás családoktól 30 gyerek volt iskolaköteles. Akármilyen dologidőszak elvonta a gyermeket az iskolától, de a felekezeten kívüliek nem tartottak vissza bennünket. A református egyház a kilépés után nem engedte osztályaiba a szektás gyerekeket. Akkor Berecz Jánosék az-zal a jogos követeléssel álltak elő, hogy létesítsen a község állami iskolát. Ne ítéljék analfabé-tizmusra kiskorú gyerekeinket! Az élet úgy is megteremti az írástudatlanságot, mert számta-lan gyerek ruhátlan, cipőtlen miatt télvizek idején nem látogatta az iskolát. Úgy nőtt föl, mint az árokparti dudva.

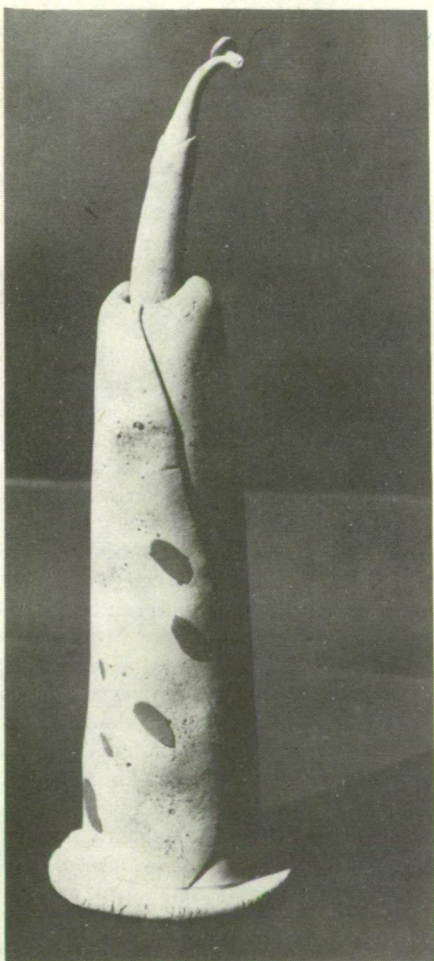
Állami iskolát ugyan nem tudott a szekta kikövetelni, de a református iskolát piszre intet-ték, hogy ne kérjen olyan magas tandíjat, amit nem képes a szegénység megfizetni. Bár a re-formátusoknak is volt egy csipetnyi igazsága, a haragszomrádon túl, mert a szektások az egy-házból kiszakadva nem fizették az egyházi adót, így az iskolafenntartáshoz sem járultak hoz-zá. Az ügy úgy zárult le, hogy engedni kell a gyerekeket abba az elemi iskolába a betűvetés tu-dományához, amelyikhez vonzalmat éreznek.

A vallásosoknak is szigorúak voltak a leírt szektatörvények. Kihívásnak minősítették Is-ten, hatalom, közizlés ellen. Ha valaki szegénységi segílyt kért a jegyzőtől, az gúnyosan a spi-ritisztákhoz utalta az illetőt. Ugyanis e századfordulón élt egy Bandár Miklós nevű, áldott em-lékezetű református kántortanító a faluban. Korának fölvilágosult embere volt, ő hozta létre a művelődési kört, ami Nyíregyházán létezett. Könyvtárat alapított, a Kossuth-kultuszt ébren tartotta, jelképes emléksírt csináltatott, azon soha a virág el nem hervadott. De ezek nem csak külsőségekben nyilatkoztak meg, hanem téli esteken, előadásokon nagy buzgalommal föl-olvasott, színjátszó társulatával sikerélményeket palántált az értelmesebb parasztemberekbe. Az udvariasság, a magahordás, a megélés minden csinja-binja elővetítődött Bandár foglalkozá-saiban.

Olvasott ember létére rátalált a lélekidézés irodalmára, maga is kipróbálta, parasztembe-eket is bevont az asztaltáncoltatásokba, amitől az ott megfordultakat spiritisztáknak nevez-ték. A szektások közül voltak néhányan, akik fiatal korukban Bandár szeánszain megjelen-tek, így nem ok nélkül vágdosták hozzájuk a spiritiszta jelzót. Szellemidézést nem űztek ugyan, de vállalták a spiritisztaságot, mert úgy fordították a maguk nyelvére, hogy: a spiritusz tiszta, azaz, hogy tiszta lélek. S erre sokat adtak. Kenyér még nincs, de a tiszta szándékú, kezű

emberek arra szövetkeztek, hogy böcsület útján, maguk segítsenek magukon, ha a hatalom nem ad lehetőséget a megélésre! A komorságig komoly emberek voltak.

A Biblia szövegéből indult a beszédjük, de ezért ők a földön keresték a boldogulás lehetőségeit. Olvasták: mi végre teremtett minket az Isten? Nem elsősorban úgy folytatták, hogy az ő nagyobb dicsőségére. Küldetéstudatukat Dózsa mezítlábasaitól kezdve a Rákóczi-, a Kosuth-szabadságharcban való, igaz ügyekért fegyvert fogó ősökön keresztül eredeztették a maguk koráig, s oda szavaztak, hogy úgy leszünk Isten nagyobb dicsőségére, ha magunkat, gyerekeinket tisztességes megéléshez, embermódra való élethez vezetjük.

GERLE MARGIT: VÉDETT NÖVÉNY